

UZMANĪBAS KOREKCIJA SĀKUMSKOLAS SKOLĒNIEM AR GARĪGĀS ATTĪSTĪBAS TRAUCĒJUMIEM

ATTENTION CORRECTION POSSIBILITY IN PRIMARY SCHOOL DURING EDUCATING PROCESS IN SPECIAL SCHOOLS FOR PUPIL WITH INTELLECTUAL DISTURBANCES

Vija TJARVE- GOLUBEVA

Maltas speciālā pamatskola

Mārīte ROZENFELDE

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija

Abstract. *Attention deviation for pupils with intellectual disabilities creates learning difficulties because pupils are not able to focus for long time, weakness and distraction of attention are typical, and it is difficult to switch from one activity to another. In order to reduce attention disorders, the authors offer the adjustment program and the working material „Development of Attention Features for Pupils with intellectual disabilities Mental Disabilities” for extra-curricular activities. The material was approbated in primary classes of special educational institutions for children with mental disabilities during the period from October 2014 to March 2015. The approbation results show that the program and the working material can be applied in attention disorders adjustment work with pupils with intellectual disabilities mental disabilities, because the levels of attention switching and division capacity, attention span and concentration have improved, despite the fact that the indicators still complied with the low attention switching and division capacities.*

Keywords: *pupil with intellectual disabilities mental disabilities, attention disorders, attention adjustment, program, attention switching and division capacity, attention span and concentrating abilities.*

Ievads

Introduction

Izglītības procesā mācību vielas apguvē liela nozīme ir uzmanībai, kas pilda svarīgas cilvēka uzvedības organizācijas un izziņas aktivitātes funkcijas informācijas atlasē un pārstrādē. Uzmanība virza visu psihisko darbību uz noteiktu objektu, atlasa svarīgo, nozīmīgāko informāciju. Uzmanība ir universāla psihiska parādība starp visām psihiskajām parādībām un ieņem īpašu vietu: tā virza visu darbību uz noteiktu objektu, bez uzmanības nav iespējams veidot jaunas prasmes un iemaņas un uzmanības attīstīšana, tā ir cieši saistīta ar atbildības un pienākuma jūtu veidošanu. Uzmanība ir psihe izvēlēta virzība un koncentrēšanās attiecīgā laika sprīdī uz kādu fiziski reālu objektu vai ideālu objektu. Tā ir cilvēka apziņas koncentrētība un virzība, un ārējās vai iekšējās pasaules atspoguļošana. Īpaši cieši uzmanība ir saistīta ar motivāciju un bieži tieši motīvi nosaka kādi objekti visvairāk piesaistīs skolēna uzmanību (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 21).

Uzmanības novirzes rada grūtības skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem mācīšanās procesā – viņiem ir grūti koncentrēties. Skolēni koncentrēt uzmanību spēj īslaicīgi, raksturīgs uzmanības vājums un izklaidība, grūtības sagādā pārslēgšanās no vienas darbības uz otru. Skolēna uzmanība atkarīga no mācību satura, no tā atbilstības skolēna vecumam, interesēm, no piemērotības viņa spējām. Sākumskolas vecumā skolēniem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem dominē netīšā uzmanība. To raksturo pievēršanās objektam, parādībai bez iepriekšējā nodoma. Nepieciešams izmantot visdažādākos līdzekļus, lai spētu pievērst skolēnu uzmanību: spilgtus priekšmetus, spilgtus attēlus, īsas, konkrētas, emocionālas norādes vai instrukcijas. Svarīgi ievērot, ka nodarbības nevar būt ilgstošas (Калмыкова, 2007, 106). Netīšo uzmanību parasti izraisa arī kaut kas jauns un nebijis, priekšmeti un parādības, kas rada emocionālus pārdzīvojumus, spēcīgi kairinātāji: spilgta gaisma, spēcīga skaņa vai troksnis, piemēram, skolotājs labāk varēs izraisīt skolēnu uzmanību mainot stāstījuma tempu, skaļumu, izteiksmīgumu. Netīšo uzmanību raksturojoša izpausme ir skolēnu pulcēšanās pie neredzēta cilvēka, jauna stenda, kāda dzīvnieka utt. Objekts, kas izsauc izbrīnu, sajūsmu, interesi, diezgan ilgstoši notur arī šo skolēnu netiešo uzmanību. Tīšā uzmanība veidojas gausi, saistās ar zināmu sasprindzinājumu, tās attīstību sekmē viss, kas stabilizē un nostiprina skolēna nervu sistēmu, mobilizē gribu un attīsta intereses. Vienmēr ir svarīgi, vai darbs skolēnus aizrauj, rada patiesu apmierinājumu. Liela nozīme uzmanības radīšanā ir pedagogu vārdiskajām instrukcijām, izteiktajiem pamudinājumiem, ierosinājumiem. Apzināta uzmanības pašorganizēšana skolēniem veidojas tikai vecākajās klasēs un ne visiem (Tereško, Kondrova, Rozenfelde, Želve, 2013, 16).

Darba procesā radusies interese izsauc pēctīšo uzmanību. Šinī gadījumā interese it kā “izspiež” cilvēka gribu un ļauj viņam viegli paturēt priekšmetu uzmanības centrā. Šis uzmanības veids ir visefektīvākais tādēļ, ka darbības mērķis tiek sasniegts bez īpašas psihiskas piepūles (Vorobjovs, 2000, 119). Pēctīšā uzmanība sākumskolas skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem veidojas uz tīšās uzmanības pamata un vēl ar lielākām grūtībām. To raksturo dziļa koncentrācija, emocionāls pacēlums, augstāka darba produktivitāte, kad bērnam vairs nav nepieciešama piespiešanās, gribas piepūle, lai turpinātu darbu. Tikai vecāko klašu skolēni ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem un atsevišķi skolēni jau pamatskolā spēj ilgstoši nodoties kādam darbības veidam un spēj vismaz neilgu laiku strādāt pēctīšās uzmanības līmenī. L.Vigotskis netīšās uzmanības vājumu skolēniem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem uzskatīja kā pamatiemeslu jēdzienu formēšanas grūtībām. Netīšo uzmanību saistīja ar runas nepietiekamu attīstību (Выготский, 2003).

Uzmanību raksturo uzmanības īpašības: *apjoms, koncentrācija, noturība, sadalīšana, pārslēgšanās*. Pirmo, otro klašu skolēniem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem ir ļoti šaurs uzmanības apjoms – tas aprobežojas ar vienu, diviem objektiem, bet dažkārt – tikai ar viena objekta atsevišķu daļu.

Trešajā un ceturtajā klasē uzmanības apjoms nedaudz pieaug – divi, trīs objekti (*Rozenfelde, 2007, 9*). Uzmanības apjomu ietekmē arī pedagoga instrukcijas veids. Aktivizējoša instrukcija veicina uzmanības apjoma paplašināšanos. Pastāv saikne starp uzmanības apjomu un sakarībām starp piedāvātajiem objektiem. Uztverot objektus, starp kuriem ir kaut kāda sakarība, uzmanības apjoms skolēniem palielinās.

Uzmanības koncentrācija un noturība ievērojamā mērā nosaka darba spējas, kas skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem ir ļoti zemas (*Liepiņa, 2003, 191*). Lai gan mācību un korekcijas darba rezultātā uzmanības koncentrācija un noturība uzlabojas un skolēni spēj jau 15–20 minūtes veikt vienu darba veidu, tomēr atšķirības no normas nevis samazinās, bet gan pieaug. Palielinoties darba tempam, pieaug kļūdu skaits, arī vecākajās klasēs (*Liepiņa, 2003, 192; Петрова, Белякова, 2002, 44*). Pasliktinoties uzmanības koncentrēšanās spējām, skolēniem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem pazeminās arī uzmanības noturība, domāšanas spējas, produktivitāte.

Uzmanības sadalīšanas spējas skolēniem ir dažādas. Skolēniem, kam ir lēns darba temps, ir visgrūtāk sadalīt uzmanību, viņu darba temps vēl palēninās un dubultuzdevumi pirmajās klasēs viņiem sagādā gandrīz nepārvaramas grūtības. Tikai neliela daļa viegli uzbudināmo skolēnu spēj sadalīt uzmanību, turklāt dubultuzdevumos viņu darba temps pieaug, bet ļoti palielinās kļūdu skaits. Lai gan šo skolēnu uzmanības sadalīšanas spējas ar gadiem uzlabojas, tomēr grūtības saglabājas arī vecākajās klasēs. Tādēļ, liekot skolēniem vienlaicīgi veikt divus uzdevumus, jāizvēlas viņiem labi zināmi darbības veidi, kurus skolēni var veikt daļēji automatizēti, pretējā gadījumā viņi nespēj izpildīt ne vienu, ne otru uzdevumu. Jāievēro arī tas, ka, veicot vienlaicīgi divus uzdevumus, skolēnu rezultāti var pasliktināties – lēnāks kļūst temps, kļūdu skaits palielinās, – nekā tad, ja katru uzdevumu izpildīs atsevišķi. Var secināt, ka, izvēloties uzdevumus, kuros nepieciešama uzmanības sadalīšana, jāparedz mazāks darba apjoms (*Петрова, Белякова, 2002, 45*).

Skolēniem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem uzmanības pārslēgšanās ir atkarīga ne tikai no izziņas darbības īpatnībām, bet arī no piedāvātajiem objektiem, uz kuriem ir jāpārslēdz uzmanība. Jaunāko klašu skolēni veiksmīgāk tiek galā ar uzdevumiem, kur nepieciešams pārslēgt uzmanību, ja tiek piedāvāti nevis abstrakti, bet konkrēti materiāli. Uzmanības pārslēgšanas spēju traucējumu iemesli skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem: nervu procesu patoloģisks inertums; psihiskās aktivitātes svārstības, psihisko procesu vājums; neveiksmīga audzināšana, skolēniem nav pietiekami izveidojusies paškontrolē un kritiskums (*Калмыкова, 2007, 107*). Ja mācību procesa laikā pedagogs pielieto dažādus darbības veidus, tas var veicināt ātru skolēnu nogurdināmību. Uz noguruma pamata neapzināti skolēna uzmanība tiks pārslēgta uz kaut ko citu. Notiks uzmanības novēršana no darāmā darba (*Петрова, Белякова, 2002, 46*).

Sākumskolas skolēni ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem pat pēc 10–15 minūtēm tā nogurst, ka nespēj uztvert skolotāja stāstījumu, sekot darbam. Daļa pēc noguruma iestāšanās kļūst nemierīgi, kustīgi, nevaldāmi, citi – kūtri, inerti, miegaini. Nemierīgie, nevaldāmie skolēni nespēj vienlaikus veikt divas darbības, gandrīz visu laiku ir ļoti neuzmanīgi, kas izpaužas nevajadzīgā steigā, lielā pieļauto kļūdu skaitā. Turpretī skolēni ar pastiprinātu aiztures procesu, kuriem uzmanības apjoms ir visšaurākais, uzdevumus veic ļoti lēni, tomēr mācību darbības rezultātā uzmanības attīstības progress tieši šiem skolēniem ir relatīvi lielāks.

Uzmanības pārslēgšanu no viena objekta uz otru nosaka ārējie faktori. Apzinātas uzmanības pārslēgšanas spējas veidojamas pamazām, izmantojot visus iespējamus ārējos stimulus – skolotāja runu, attēlus, rotaļu elementus, lai pārslēgtu skolēnu uzmanību no starpbrīža uz mācību stundu, no lasīšanas uz rakstīšanu u.c. Liela nozīme ir noteiktai atkārtotai darbību secībai, noteiktai kārtībai, kas palīdz veidot paradumu pārslēgt uzmanību pēc noteikta laika vai noteiktiem signāliem (*Tereško, Kondrova, Rozenfelde, Želve, 2013, 17*).

Visos gadījumos ir nepieciešams rūpīgi novērot skolēnu, lai noteiktu patiesos neuzmanības cēloņus. Tie var būt ļoti dažādi: pārāk grūti uzdevumi, neatbilstoši attīstības līmenim; skolēna darbības organizācijas trūkums; didaktiskais materiāls liekas skolēnam neinteresants; ilgs un vienmuļš uzdevuma izskaidrojums; izpratnes trūkums par savas rīcības mērķiem; slikta skolēna pašsajūta (*Гаврилушкина, 2010, 63*). Uzmanības aktivizēšanā liela nozīme ir darba formu daudzveidībai. Vienmuļība, ilgstošāka vienveidība izkliedē uzmanību. Jāpanāk, lai skolēni pēc iespējas vairāk paši aktīvi darbojas, nevis klausās skolotājā, lai viņi tiktu rosināti domāt, atbildēt, būtu ieinteresēti kāda uzdevuma veikšanā. Uzmanības attīstīšanā izvirzās svarīga prasība – ievērot katra skolēna ar garīgās attīstības traucējumiem individuālās īpatnības (*Liepiņa, 2003, 194*). Skolēniem uzmanības veidošana, korekcija, jāsāk pēc iespējas ātrāk, turklāt svarīgi ir veicināt gan tīšās, gan netīšās uzmanības attīstību. Skolēnu uzmanības kvalitatīvās izmaiņas nevar nodrošināt bez viņu domāšanas un loģiskās atmiņas izkopšanas. Tā kā uzmanība ir sarežģīts process, kas cieši saistīts ar citiem psihiskiem procesiem, tad tās fizioloģija vēl pilnībā nav izpētīta un joprojām saista zinātnieku uzmanību (*Dūka, 2003, 66*).

Uzmanības īpašību attīstīšanai ārpusstundu laikā var tik izmantotas daudz un dažādas metodes: sarunas, konsultācijas, masu komunikācijas līdzekļu pielietojums, mākslas izmantošana, pārrunas ar dažādiem piemēriem no sadzīves, ekskursijas, pārgājieni, demonstrējumi, dažādas tikšanās, jautājumu uzdošana pēc kādas filmas noskatīšanas, pārgājiena vai tikšanās ar kādu personu, interaktīvo mācību līdzekļu izmantošana, dažādu attīstošo datorspēļu izmantošana, dažādi vingrinājumi, dejas, kustības, spēles, galda spēles, roku darbs, darba lapas, zīmēšana, veidošana, dažāda uzskate, darbs ar grāmatu u.c. Uzmanības attīstīšanas veids sākumskolas klasēs ārpusstundu laikā lielākoties var būt dažādu rotaļu un vingrinājumu pielietojums. Rotaļas daudzveidīgās

funkcijas ļauj to izmantot kā skolēna attīstības, mācību, audzināšanas līdzekli (*Dzintere, Stangaine, 2005, 18*), kā arī par uzmanības attīstīšanas un korekcijas līdzekli.

Pētījuma veids: darbības pētījums.

Pētījuma mērķis: izpētīt atbilstošu zinātnisko literatūru, noskaidrot efektīva uzmanības attīstīšanas darba iespējas, izstrādāt un aprobēt korekcijas programmu uzmanības attīstīšanai skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem.

Pētījums tika īstenots trīs posmos: uzmanības attīstības līmeņu testēšana; korekcijas programmas izstrāde un aprobācija, atkārtota skolēnu izpēte un iegūto datu salīdzinājums. Uzmanības attīstīšanai sākumskolas skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem tika izveidota korekcijas programma un darba materiāls „Uzmanības īpašību attīstīšana skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem sākumskolas vecumā”. Korekcijas programma un darba materiāls paredzēts ārpusstundu darbam. Materiāls sastāv no uzdevumu kopas, kas ietver šādas sadaļas: uzdevumu kopa uzmanības koncentrēšanās spēju attīstīšanai, uzdevumu kopa uzmanības apjoma attīstīšanai, uzdevumu kopa uzmanības noturības attīstīšanai, uzdevumu kopa uzmanības sadalīšanas un pārslēgšanas spēju attīstīšanai. Katra sadaļa paredz 10 uzdevumus noteiktas uzmanības īpašības attīstīšanai.

Pētījuma rezultāti

The research results

Izstrādātajā uzmanības attīstīšanas programmā iekļauti šādi uzmanības attīstīšanas un korekcijas līdzekļi: rotaļas un spēles, bērnu literatūra un pasakas, pastaigas un pārgājieni, masu komunikācijas līdzekļi, mākslas līdzekļi. Izstrādātās uzmanības attīstīšanas programmas aprobācijā tika iesaistīti 10 skolēni ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem. Lai noskaidrotu situāciju pētījuma sākumā, skolēni pildīja piedāvātos testus uzmanības koncentrēšanās, noturības, pārslēgšanas un sadalīšanas spēju noteikšanai. Uzmanības pārslēgšanas un sadalīšanas spēju izpētei tika izmantota metode “Saliec zīmes”, uzmanības noturīguma un koncentrēšanās spēju noskaidrošanai Pjerona Ruzera metode. Skolēniem nebija dots noteikts uzdevumu izpildes laiks, jo, ierobežojot viņus laikā, tas radītu lieku uztraukumu, psihisku uzbudinājumu, kas varētu pazemināt darba produktivitāti. Iegūtie rezultāti tika apstrādāti pēc formulas

$$S = \frac{0,5 N - 2,8n}{120},$$

kur S – uzmanības pārslēgšanas un koncentrēšanās spēju līmenis;

N – ģeometrisko figūru skaits, kuras tika atzīmētas 2 minūšu laikā;

n – kļūdu skaits.

Rezultātu analīze parādīja, ka visu pētījumā iekļauto skolēnu uzmanības pārslēgšanas un sadalīšanas spēju līmenis ir ļoti zems – visas 100 figūras divu

minūšu laikā iezīmēja tikai viens skolēns; vidējais iezīmēto figūru rādītājs ir 66,4; vidējais pieļauto kļūdu skaits – 4. Ļoti zems ir arī uzmanības noturīguma un koncentrēšanās spēju līmenis, skolēniem darba veikšanai bija nepieciešams ļoti daudz laika. Neviens no skolēniem neiekļāvās normas robežās (15 sek. – 2 min.), jo vidējais skolēnu metodes izpildes laiks bija 11,3 minūtes. Skolēniem bija svarīgi arī pieļaut pēc iespējas mazāk kļūdu. Iegūtajos rezultātos kļūdu skaits bija liels un katram skolēnam atšķirīgs, vidējais kļūdu skaits – 4,8.

No 2014.gada oktobra līdz 2015.gada martam notika izstrādātās uzmanības attīstīšanas programmas un materiālu aprobācija, kam sekoja otrreizēja skolēnu testēšana, pielietojot tos pašus testus, ko pirmajā izpētē, lai noskaidrotu, vai skolēnu uzmanības īpašību attīstības līmenis ir pozitīvi mainījies, vai pielietotā programma ir efektīva. Arī pēc uzmanības korekcijas programmas pielietošanas skolēnu uzmanības pārslēgšanas un sadalīšanas spēju līmenis joprojām ir zems, tomēr, analizējot iegūtos rezultātus, var secināt, ka rādītāji ir nedaudz uzlabojušies: 100 figūras divu minūšu laikā iezīmēja jau seši skolēni, skolēnu iezīmēto figūru vidējais rādītājs – 86,8 figūras un vidējais kļūdu skaits – 2,3 kļūdas. Lielākajai skolēnu daļai (7) atzīmēto figūru skaits pieaudzis, tātad šo skolēnu uzmanības noturīgums un koncentrēšanās spējas ir kļuvušas labākas. Diemžēl 1 skolēnam atzīmēto figūru skaits ir palicis nemainīgs, 2 skolēni atzīmēja mazāk figūru nekā iepriekšējo reizi, kas norāda uz to, ka uzmanības noturīgums un koncentrēšanās spējas nav uzlabojušās.

Jāatzīmē, lai gan pēc uzmanības korekcijas programmas īstenošanas skolēnu uzmanības noturības un koncentrēšanās spējas joprojām ir zemā līmenī, uzdevuma izpildei bija vajadzīgs ļoti ilgs laiks un tika pieļauts daudz kļūdu, ir novērojamas pozitīvas tendences: vidējais darba izpildes laiks samazinājies un ir 9,5 minūtes; vidējais kļūdu skaita rādītājs kopumā ir 4,2 kļūdas, bet bija skolēni, kuri, pildot uzdevumu, pieļāva tikai dažas kļūdas, viens skolēns nepieļāva nevienu kļūdu.

Uzmanības pārslēgšanas un sadalīšanas spēju vidējais rādītājs skolēniem pēc formulas pirms korekcijas programmas pielietošanas bija 3,02, pēc korekcijas programmas tas ir 3,82. Var secināt, ka skolēnu rezultāti ir uzlabojušies, uzmanības pārslēgšanas un sadalīšanas spēju līmenis skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem ir uzlabojies, neskatoties uz to, ka šis rādītājs vēl joprojām atbilst zemām uzmanības pārslēgšanas un sadalīšanas spējām.

Secinājumi **Conclusions**

1. Skolēnu ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem psihisko procesu attīstības veicināšanai ir vajadzīgs plašs un ilgstošs korekcijas darbs visā mācību procesā, tādēļ svarīgi to veikt arī ārpusstundu darba laikā.

2. Izstrādātā korekcijas programma „Uzmanības īpašību attīstīšana skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem” ir efektīva un pielietojama darbā ar skolēniem, kuriem ir viegli garīgās attīstības traucējumi.
3. Lai motivētu skolēnus ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem darboties, uzmanības korekcijas procesā jāizmanto daudzveidīgi, skolēniem interesanti materiāli, kas var kalpot par spēcīgiem kairinātājiem (spilgta, liela, krāsaina uzskate u.c.).

Summary

One of the most important cognitive processes in education and acquisition of curriculum is attention that carries out important functions of human behaviour organization and cognitive activity during an information's selection and processing. Attention is a foundation of practically all psychic cognitive processes; it drives whole psychic activity on a certain object and selects the most important information. Attention is a universal psychic phenomenon among all mental phenomena, and it has a special place: it guides all activities on certain objects; it is not possible to build new skills and abilities without attention; it is closely related to formation of responsibility and obligation feelings (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 21).

Attention deviation for pupils with mental disabilities creates difficulties in the learning process: they find it difficult to concentrate. Pupils are able to focus their attention for a short period of time; weak attention and distraction are characteristic, there are difficulties with switching from one activity to another. Pupils with mental disabilities of the primary-school age more often have involuntary attention that is usually caused by something new and novel, objects and phenomena which create emotional experiences, strong irritants: bright light, loud sound or noise, colourful and bright objects, unseen people, etc. Voluntary attention forms slowly. It is connected with some degree of tension, it's development is promoted by everything that stabilizes and strengthens the pupil's nervous system, mobilizes the will and develops interests. It is always important that the work fascinates a pupil and creates a true satisfaction. Teachers' verbal instructions, encouragement, and suggestions are of great importance in attention creation. Pupils' conscious self-organization of attention is formed only in the older classes and not for everyone (Tereško, Kondrova, Rozenfelde, Želve, 2013, 16). Pupils with mental disabilities of the primary-school age form habitual attention on the basis of voluntary attention, and the process involves even more difficulties.

Many different methods can be used in the extra-curricular time for development of attention properties: talks, consultations, usage of mass communication media, usage of art, discussion about various examples at home, excursions, hiking, demonstrations, various meetings, asking questions after watching a film, hiking or meeting a person, usage of interactive learning tools, developing computer games, variety of exercises, dances, different movements, games, board games, handicraft, worksheets, drawing, building, work with books, etc. Various games and exercises may be used as a base for attention development in the primary school in the extra-curricular activities. Diverse functions of a game allow teachers to apply it as a pupil's developmental, training, and educational tool (Dzintere, Stangaine, 2005, 18) as well as an attention development and correction tool.

In order to reach the aim of exploring the relevant scientific literature, clarifying efficient opportunities of attention development, development and approbation of the adjustment program for attention development for pupils with mental disabilities, action research was conducted. It took place in three stages: testing of attention development levels, development and approbation of the adjustment program, repeated research of pupils and comparison of the data obtained. In order to develop attention of the primary school children with mental disabilities, the adjustment program and the working material „Development of Attention Features for Pupils with Mental Disabilities of Primary-School Age” were prepared. The adjustment program and the working material are provided for extra-curricular activities. The material consists of a set of tasks that includes the following sections: a set of tasks to develop the ability of attention focusing, a set of tasks to increase the attention dimension, a set of tasks to develop the attention span, a set of tasks for attention division and building the switching capacity. Each section provides 10 missions for development of certain characteristics of attention. 10 pupils with mental disabilities (F70) were involved in approbation of the attention development program; approbation took place from October 2014 to March 2015. It should be noted that although pupils' attention span and concentration is still at a low level after the attention adjustment program, the task execution took a very long time and a lot of mistakes were made, there have been noticed positive trends: the average performance time decreased from 11.3 to 9.5 minutes; the average number of mistakes decreased from 4.8. to 4.2, but there were pupils who made a few mistakes, one pupil completed the task without any mistake. The average indicator of attention shifting and dividing capacity before the adjustment program application was 3.02; it was 3.82 after the adjustment program application. It can be concluded that pupils' results have improved, the level of attention switching and dividing capacity of pupils with mental disabilities has improved, despite the fact the indicator still complies with low capacity of attention switching and division.

Conclusions

1. Pupils with mental disabilities need broad and long-lasting corrective work throughout the whole learning process for development of mental processes promotion; it has to be done during lessons and extra-curricular activities.
2. The adjustment program „Development of Attention Features for Pupils with Mental Disabilities” is effective and usable for working with pupils with mental disabilities.
3. In order to raise motivation to work, different interesting materials that can serve as powerful stimuli (bright, big, colourful visual aids, etc.) should be used in the attention adjustment process for pupils with mental disabilities.

Literatūra References

- Dūka, M. (2003). *Psihes bioloģiskie aspekti*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
Dzintere, D., Stangaine I. (2005). *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Rīga: RaKa.
Liepiņa, S. (2003). *Speciālā psihologija*. R.: Izdevniecība RaKa.
Psiholoģijas vārdnīca (1999). Rīga: Apgāds Mācību grāmata.

- Rozenfelde, M. (2007). *Bērns ar attīstības traucējumiem vispārējā izglītības iestādē*. Rēzekne: RA izdevniecība.
- Tereško, A., Kondrova, A., Rozenfelde, M., Želve, I. (2013). *Metodiskais materiāls pedagogiem izglītojamo ar garīgās attīstības traucējumiem sociālo prasmju, uzvedības un macību sasniegumu izvērtēšanai*. Rīga: VISC.
- Vorobjovs, A. (2000). *Vispārējā psihologija*. R: JUMI.
- Выготский, Л.С. (2003). *Основы дефектологии*. СПб.: Лань.
- Гаврилушкина, О.П. (2010). *Ребенок отстаёт в развитии? Семейная школа: учебно-методическое пособие*. Pieejams <http://psychlib.ru/mgppu/Gro-2010/Gro-208.htm>. [skatīts 09.03.2015.].
- Калмыкова, Е.А. (2007). *Психология лиц с умственной отсталостью*. Pieejams http://pedlib.ru/Books/6/0360/6_0360-152.shtml. [skatīts 11.02.2015.].
- Калмыкова, Е.А. (2007). *Методическое Пособие*. Pieejams http://pedlib.ru/Books/6/0360/6_0360-1.shtml [skatīts 26.10. 2015.].
- Петрова, В.Г., Белякова И.В. (2002). *Психология умственно отсталых школьников*. Учебное пособие. М., Академия.